

SUMMARY

Diachkova Y. Targeting in the context of modernization of higher education.

The purpose of this research is to review the educational goals of prospective specialists' professionally oriented English language spoken production teaching and to reveal all the contemporary changes in the higher education system of Ukraine. The author describes the shape of language education in Ukrainian higher school, reasons out structural reorganization of the system of higher education in the country, analyzes theoretical and methodological background of English for specific purposes teaching, and characterizes the researches done in the field of prospective specialists' professionally oriented language teaching. In the paper, the present day educational requirements for the prospective specialists' knowledge in the sphere of English language as an academic subject are analyzed and the most important aspects of the educational targets are highlighted. The status of spoken production in the form of monologue as a teaching aim of the English language for specific purposes is determined and convincingly confirmed.

Moreover, a new approach to the English language for specific purposes targeting is suggested in the paper. Also practical, educational, professional, and developmental goals of professionally oriented English language spoken production teaching are clarified and justified in the given scientific article. Prospective specialists' language skills, knowledge and competences are thoroughly distinguished. The requirements for the educational material in the context of a developmental goal achievement are indicated. The author also suggests determination of the principal goal of professionally oriented English language spoken production in the form of monologue in the context of modernization of higher education and points out the ways and methods of reaching all the goals and objectives mentioned above. The importance of taking into consideration language targeting in the English for specific purposes language course, noting the significant practical and professional requirements for modern specialist, is shown and the role of the English language as an academic subject for the prospective specialists' professional competence development is revealed in the conclusion.

Key words: *professionally oriented English language spoken production, English for Specific Purposes, educational goals, prospective specialists, modernization of education.*

УДК 378:65.011.3

Т. І. Клочкова

Сумський національний аграрний університет

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ВИШІВ

У статті ідентифіковано й охарактеризовано зовнішні та внутрішні ризики, які виникають у діяльності аграрних вищих навчальних закладів освіти на основі застосування таких теоретичних методів, як аналіз, синтез, порівняння й узагальнення. Зокрема, розглянуто ризики нездатності забезпечити кількісного та якісного набору українських та іноземних студентів, нездатності забезпечити й підтримувати достатній обсяг фінансових ресурсів, матеріально-технічної бази, нездатності залучити та зберегти якісний професорсько-викладацький склад, неспроможності надання якісних освітніх послуг тощо. Встановлено, що вищезазначені ризики пов'язані між собою і можуть становити пряму загрозу репутації або іміджу аграрного вищого навчального закладу. Наведений нами профіль ризиків є базовим для аграрного університету в цілому, на основі якого можуть бути побудовані локальні реєстри ризиків факультетів, кафедр та інших підрозділів вишу.

Ключові слова: аграрні вищі навчальні заклади, ідентифікація ризиків, академічний ризик, зовнішні ризики, внутрішні ризики, діяльність університету, управління ризиками, зовнішнє мінливе середовище.

Постановка проблеми. Існує низка факторів зовнішнього та внутрішнього середовища сектору вищої освіти, що впливають на стратегічний розвиток вищого навчального закладу й зумовлюють наявність ризикових ситуацій. Серед них такі: демографічні та технологічні зрушення, інформаційна революція, зміни у відносинах між ВНЗ і урядом, зміни пропорцій рівня попиту на фахівців на ринку праці та пропозиції, диверсифікація джерел фінансування, технологічна інфраструктура, нові технології навчання, нові організаційні структури, взаємодія та співробітництво з новими партнерами тощо [2]. Такі зміни вимагають адаптації університетів до нової ролі, яку вони змушені відігравати в сучасному суспільстві у зв'язку з процесами інтернаціоналізації, масовізації та фінансовою кризою в галузі вищої освіти. Але нова модель функціонування передбачає виникнення певних ризиків, з якими мають стикатись університети.

Аналіз актуальних досліджень. Здійснений аналіз наукової літератури з проблеми ідентифікації ризиків вищих навчальних закладів показав, що існують різні класифікації ризиків, які становлять загрозу функціонуванню вітчизняних університетів. У наукових розвідках таких науковців, як Л. Віткін, Г. Хімічева, визначено ризики інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та фактори, що їх спричиняють. Науковцями А. Єлесіною та Л. Сергєєвою проаналізовано умови виникнення внутрішніх ризиків вищих навчальних закладів, їх наслідки для функціонування освітньої установи та розроблено механізми управління кожним таким ризиком. Незважаючи на певну кількість досліджень і напрацювань у сфері педагогічної ризикології, недостатньо вивченим питанням є дослідження ризиків вищих навчальних закладів України, зокрема аграрних вишів. Університети, професорсько-викладацький склад і студенти мають недостатню поінформованість про спектр ризиків, яким вони й середовище їх перебування піддаються.

Мета статті – визначити й охарактеризувати зовнішні та внутрішні ризики в діяльності аграрних вишів.

Методи дослідження. Для реалізації сформульованої мети використано систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих методів, зокрема загальнонаукових – аналіз, синтез, порівняння й узагальнення, що дали змогу з'ясувати особливості зовнішніх і внутрішніх ризиків, що виникають у діяльності аграрних вишів.

Виклад основного матеріалу. Діяльність аграрного університету, як і будь-якої освітньої установи, завжди пов'язана з більшим чи меншим рівнем невизначеності, тобто підлягає впливу ризиків, що можуть виникнути на різних етапах функціонування вищого навчального закладу. Цілі, що ставить

перед собою університет на конкретному етапі своєї діяльності, так чи інакше вступають у протиріччя з можливими ризиками, що супроводжують його на шляху їх реалізації. Академічний ландшафт аграрного вищого начального закладу піддається внутрішнім і зовнішнім ризикам.

Під академічним ризиком пропонується розглядати можливість (небезпеки) отримання незапланованого результату внаслідок впливу неочікуваних подій, зумовлених невизначеністю внутрішніх і зовнішніх умов діяльності освітньої установи [1, 33]. У нормативних документах деяких британських університетів, де ризик-менеджмент ефективно впроваджено у систему корпоративного управління, ризик зазначено як невизначеність, пов'язана з потенційною невдачею процесів, спрямованих на запобігання передбачуваних несприятливих подій або адекватного реагування на потенційний вплив такої невизначеності. Ризик може виникнути через внутрішні недоліки або зовнішні загрози [5].

Наявні або потенційні зовнішні ризики університетської діяльності пов'язані з факторами макроекономічного рівня та оперативним реагуванням університету на зміни в зовнішньому середовищі. Такі ризики виникають унаслідок несумісності стратегічних цілей і місії вишу, а також стратегій, розроблених для досягнення таких цілей; ресурсів, задіяних для досягнення цілей; якості їх реалізації. Вплив зовнішніх ризиків на ефективність функціонування університету досить високий, тому управляти такими ризиками найскладніше, а іноді й неможливо. Мінімізація наслідків зовнішніх ризиків у будь-якому випадку потребує консультацій із такими зовнішніми партнерами, як місцеві органи влади, сторонні організації, вітчизняні й зарубіжні партнери, інвестори тощо. До внутрішніх належать ризики, що виникають безпосередньо у зв'язку з діяльністю аграрного вищого навчального закладу. Неефективність внутрішніх процесів, дій людей і систем є результатом виникнення такого роду ризиків. Університет є власником внутрішніх ризиків і несе повну відповідальність за управління ними. Порівняно із зовнішніми, внутрішні ризики краще піддаються ідентифікації та оцінці. У контексті досліджуваної проблеми слід зазначити, що всі ці ризики пов'язані між собою, тобто виникнення зовнішніх ризиків передбачає появу ризиків, які загрожують внутрішньому середовищу вищого навчального закладу.

Таблиця 1

Основні ризики діяльності аграрних університетів

Зовнішні ризики	Внутрішні ризики
Економічна криза	Недостатній контингент абітурієнтів
Залежність від світових тенденцій економічного розвитку	Відток існуючих студентів
Демографічна криза	Неефективність профорієнтаційної роботи
Недостатній обсяг державного фінансування	Висока ціна освітніх послуг

Зміна кон'юнктури ринку праці	Неефективне використання бюджетних коштів
Нормативний ризик	Втрата репутації ВНЗ
Конкуренція	Неефективна кадрова політика (підвищення кваліфікації викладачів, програми обміну викладачами, залучення сторонніх спеціалістів тощо)
Зміна психологічного клімату в суспільстві	Недостатній розвиток матеріально-технічної бази
Зміна форми власності вишу	Зниження якості освітніх послуг

Вищі навчальні заклади, серед яких аграрні університети, опинилися в ситуації постійної напруженості між зовнішнім тиском упровадження змін і внутрішнім опором таким змінам задля збереження їх індивідуальності, традиційних цінностей, режиму роботи та характеру функціонування. В умовах зовнішнього мінливого середовища і, відповідно, зростаючих вимог до адаптаційної можливості вишів, збільшується і кількість ризиків, яким вони піддаються. В умовах фінансово-економічної кризи в Україні спостерігається значне скорочення обсягів державного фінансування діяльності аграрних вишів, тому фінансовий ризик вважається одним з основних. До такого ризику належить: диверсифікація джерел фінансування, нездатність отримати достатній обсяг державних коштів порівняно з попередніми роками, неефективне використання бюджетних коштів, втрата грошових коштів під час проведення інвестиційної та інноваційної діяльності [4, 81], недобір студентів, які навчаються на комерційній основі, нерівномірне надходження грошових коштів та інші.

Наступний ризик діяльності аграрних вищих навчальних закладів по пріоритетності – рекрутинговий ризик, що містить такі складові, як недостатній контингент українських та іноземних абітурієнтів, недобір студентів бакалаврату, недобір студентів до магістратури, відток існуючих студентів, нерівність доступу до вищої освіти тощо. Неефективна політика з боку держави, жорсткі умови вступу до ВНЗ, недорозвинений бренд університету, фінансова неспроможність населення в отриманні освітніх послуг за високою ціною тощо – це ті чинники, що обумовлюють виникнення вищезазначеного типу ризику. Рекрутинговий ризик є наслідком ризику демографічної кризи. Складності для аграрних вищих навчальних закладів, пов'язані з демографією, полягають у загрозі зниження конкурсу та недобору студентів [3, 144].

Існує вірогідність виникнення ризику зниження якості освітніх послуг у зв'язку з нездатністю залучити або зберегти якісний студентський контингент, професорсько-викладацький склад. Вищезазначений тип ризику може реалізуватися внаслідок ризику недостатнього розвитку матеріально-технічної бази або ризику ресурсної незабезпеченості

університетського середовища, а також ризику неефективної кадрової політики (підвищення кваліфікації викладачів, програми обміну викладачами, залучення сторонніх спеціалістів тощо).

Слід зауважити, що рекрутинговий ризик напряму залежить від ризику неефективності профорієнтаційної роботи, що проводиться переважно серед випускників шкіл. Складовою цього типу ризику є недостатня поінформованість про професії, що можуть бути отримані після закінчення аграрного вишу, нездатність допомогти учням в обґрунтованому виборі професії, нездатність сформувати переконаність учнів у правильному виборі професії, що відповідає їх особистим можливостям і потребам місцевості, у якій вони живуть.

Наслідками зменшення студентського контингенту є посилена конкуренція між вищими навчальними закладами за кожного абітурієнта з метою залучення його до вступу на навчання. Тому наступним по пріоритетності є ризик конкурентного тиску з боку інших вищих навчальних закладів (запровадження навчальних програм, надання освітніх послуг тощо). Аграрним університетам доводиться конкурувати на ринку освітніх послуг з тими університетами, які пропонують широкий спектр престижних і затребуваних спеціальностей для різних галузей виробництва, не лише для аграрного сектору. Ризик конкуренції супроводжується ризиком зміни кон'юнктури ринку праці. Цей тип ризику полягає в існуванні загрози появи нових професій, що можуть стати заміниками існуючих спеціальностей і кваліфікацій випускників аграрного університету.

Нормативний ризик або ризик зміни в законодавчо-нормативній базі в галузі вищої освіти впливає на відповідність законам і нормативним актам, встановленим державними та регулюючими органами, а також внутрішній політиці та процедурам аграрного вишу, що стосуються безпеки, конфлікту інтересів тощо. Виникнення такого ризику може призвести до заморожування бюджетів, програм тощо.

У контексті досліджуваної проблеми слід зауважити, що всі вищезазначені ризики, які виникають у діяльності аграрного вищого навчального закладу, можуть негативно позначитися на його іміджі, що, у свою чергу, призведе до появи ризику втрати репутації та падіння престижності навчального закладу на ринку праці. Репутаційний ризик визначається як «загроза бренду» університету й може перешкоджати залученню кращих викладачів, науковців та студентів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що перетворення університету та всіх його підрозділів на гнучку організацію, що у змозі стратегічно мислити й діяти, постійно супроводжується певними ризиками. Тому одне з основних завдань аграрного вищого навчального закладу у швидко мінливих умовах його функціонування полягає в

ідентифікації ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища і швидкому реагуванні на такі загрози. Фінансовий, нормативний, репутаційний ризики, а також ризики, пов'язані з економічною та демографічною кризою, освітньою діяльністю, студентським досвідом, ресурсним забезпеченням, профорієнтаційною роботою, зміною кон'юнктури ринку праці, конкуренцією – це ті ризики, що виникають внаслідок динамічного характеру поведінки системи аграрного вищого навчального закладу з урахуванням умов зовнішнього середовища. Виникнення внутрішніх ризиків є наслідком появи зовнішніх загроз, тому всі ці ризики взаємопов'язані та взаємозалежні.

У подальших дослідженнях вважаємо за доцільне визначити можливості розвитку методології управління ризиками аграрних вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключкова Т. І. Менеджмент ризиків у вищій освіті: характеристика понятійно-термінологічного апарату / Т. І. Ключкова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2014. – № 10 (44). – С. 30–38.

2. Ключкова Т. І. Тенденції розвитку менеджменту ризиків в університетах Великої Британії : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. І. Ключкова. – Суми, 2015. – 251 с.

3. Сергеева Л. Н. Особливості внутрішніх ризиків ВНЗ із точки зору управління / Л. Н. Сергеева, А. А. Єлесіна // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Економічні науки. – 2012. – № 3 (15). – С. 140–147.

4. Хімичева Г. І. Аналіз і обґрунтування ризиків інноваційної діяльності ВНЗ / Г. І. Хімичева, Л. М. Віткін, О. В. Бобрусь // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 56 (1029). – С. 76–83.

5. Risk Management: University of St Andrews [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.st-andrews.ac.uk/media/environmental-health-and-safety/services/ehss/2013.01%20Risk%20Management%20Policy.pdf>

РЕЗЮМЕ

Ключкова Т. И. Содержательная характеристика внешних и внутренних рисков в деятельности аграрных вузов.

В статье идентифицированы и охарактеризованы внешние и внутренние риски, которые возникают в деятельности аграрных высших учебных заведений на основе применения таких теоретических методов, как анализ, синтез, сравнение и обобщение. В частности, рассмотрены риски неспособности обеспечить количественный и качественный набор украинских и иностранных студентов, неспособности обеспечить и поддерживать достаточный объем финансовых ресурсов, материально-технической базы, неспособности привлечь и сохранить качественный профессорско-преподавательский состав, неспособности предоставления качественных образовательных услуг и др. Установлено, что вышеуказанные риски связаны между собой и могут составлять непосредственную угрозу репутации или имиджу аграрного высшего учебного заведения. Представленный профиль рисков является базовым для аграрного университета в целом, на основе которого могут быть сформированы локальные реестры рисков факультетов, кафедр и других подразделений вуза.

Ключевые слова: аграрные высшие учебные заведения, идентификация рисков, академический риск, внешние риски, внутренние риски, деятельность университета, управление рисками, изменчивая внешняя среда.

SUMMARY

Klochkova T. A risk-based approach to teaching foreign languages in agrarian higher education institutions.

The article focuses on the identification and analysis of the risks that may arise in the process of teaching foreign languages in the agrarian higher education institutions. The theoretical methods, such as analysis, synthesis, comparison and generalization, have been applied in order to meet the goal of this paper.

The author characterizes the risks of high priority, such as the qualitative risk (risk of failure to attract students who are identified as gifted and talented), the recruitment risk (risk of inability to recruit enough student contingent), the risk of failing to achieve the main goal of foreign language teaching in the agrarian universities, which is to ensure a sufficient level for practical use of a foreign language in the future professional activity of specialists in the agrarian sector, the risk of low student motivation in learning a foreign language, as well as the reputational risk. The above mentioned risks are connected to, or dependent upon, the reputational risk. It is important to understand the relationship between these types of risks so that they can be effectively prioritized.

Having identified the key risks in the process of teaching foreign languages in the agrarian universities, consideration has then been given to how they should be managed to reduce their probability or impact, should they occur. It is essential to understand the interaction between the identified risk and mitigation. One risk may require several mitigations to be in place to ensure it is effectively managed. The examples of appropriate risk mitigation measures which may reduce the impact of each risk on the process of teaching foreign languages in the agrarian higher educational institutions are given along with the detailed risk description. The mitigation measures to be put in place are followed by early warning mechanisms essential for timely prevention of occurring adverse events in teaching process.

The further research should focus on the possibility to use the experience and best practice of the European universities under the issue being studied in Ukraine. The European model of risk-based approach to teaching foreign languages is a good source of reference for the Ukrainian agrarian higher school.

Key words: teaching, foreign language, agrarian higher education institution, professional training, risk-based approach, recruiting risk, reputational risk, risk of low motivation.

УДК 378.015.31:34

О. Г. Козлова, А. І. Павленко
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРАВОВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проаналізовано сутність правової культури як об'єкту наукового аналізу. Розкрито поняття правової культури майбутніх юристів на основі аналізу та узагальнення положень культурології, філософії, соціології, педагогіки, психології, політології та права. Визначено, що правова культура майбутніх юристів характеризується наявністю глибоких правових знань, усвідомленням, чіткою та беззаперечною переконаністю в соціальній цінності права й у поведінці, яка відповідає правовим нормам. Здійснено спробу виокремлення структурних елементів